

Åvvdåskåvvlå lierroplána

Lpfö 18

Skolverket

Njuolgadás (SKOLFS 2018:50) ávvdáskávlá lierroplánaj

Tjállagav máhtta vädjtat máksodak PDF:an
Skávvláávjáldtja webbasajest:

www.skolverket.se/publikationer

ISBN: 978-91-7559-518-4

Gává: Tobias Flygar

Skolverket, Stockholm 2022

Sisadno

1. Ávvdáskávlá árrvovorro ja barrgo.....	4
Vuorroárvo	4
Skenim ja guorraalmatjvuhta	4
Bieledisvuhta ja gájklogátjvuhta.....	5
Sämmilágátj lieradus.....	5
Ávvdáskávlá barrgo	6
Hukkso, ávvdánibme ja lierram.....	8
Fiert ávvdáskávlá ávvdánibme.....	10
2. Ulme ja njuolgadusa	10
2.1 Nárvmá ja árvo.....	10
2.2 Hukkso, ávvdánibme ja lierram	11
2.3 Mánáj ásálatjvuhta ja bájdnem.....	14
2.4 Ávvdáskávlá ja hájbma.....	15
2.5 Mállsom ja tjáhkebarrgo	15
2.6 Tjuovvom, guoradallam ja ávvdánibme.....	16
2.7 Ávvdáskávlálieradejjij ávdástvásstádis lieradusan	17
2.8 Rektuvra ávdástvásstádis	17

1. Ávvdáskávlá árrvovuoŕro ja barrgo

Vuorroárvo

Ávvdáskávvlá lá ásse skávvlávásendist ja danne lá demokratija vuoron. Skávvláláhka (2010:800) vuoseda ávvdáskávlá lieradusa ulbme lá máná gillgi vádtjat ja ávdedit diedojt ja árvojt. Dat gallgá ávdedit gájk mánáj ávvdánimev ja lierramav ja viessomguhka hálov lierrat. Lieradus gallgá áj vaddet ja ninnit lágedimev almatjij riektaj birra ja demokrátalaj vuorroárvoj birra mij lá Sverji sebrudaga vuorro.

Fárta mij barrgá ávvdáskávlá sinne gallgá gudnev ávdedit almatjaviessoma árrvogisa ávdást, almatja frijjavuoda ja integritiehta ávdást, gájk almatjij sámmi árvo ávdást, sámmi árvo ávdást kujnaj ja káránij gaskan, nejtstutja ja bárdnij gaskan, ja solidaritiehta ávdást almatjij gaskan. Ij akktak máná galga ávvdáskávlán tjuoldeduvvut sjierve dihta, sjárrverisstij identitiehta jala vuoge dihta, etnalaj gulluma dihta, relijuvna jala ietjá jáhko dihta, fábmálisa dihta, seksualitiehta jala áldara dihta, mánán jala almatjin giejna mánán lá akktavuoha, jala ietjáláhkáj vuoleduvvut. Gájk daggár mierka gillgi dájmáldtjat hiereduvvut.

Lieradus gallgá tjaraduvvut demokrátalaj vugij mehti ja vuorov biejjat sjaddaj lágedibmáj ja vásstádasaj mánájn vaj dájmáldtjat sebrudagan maŕen árron nanos ávvdánime ávdást – ekonomalaj, sosiálataj ja áj birasklataj. Gábbátjak guhkaájjgásatj ja globála báhtejájjgeperspektijja gillgi vujdnusij biejaduvvut lieradusan.

Ávvdáskávvlá gallgá spejjildit árvojt ja riektaj ma tjuotju IN:j konvensjuvnan mánáj riektaj birra (mánákonvensjuvna). Lieradusa vuorro gallgá danen báhtet dasste mav adná lá buoremus mánáj, mánán lá rákkta ásálatjuohtaj ja bájdnemij ja máná gillgi ietjase riektaj dábbdát.

Skenim ja guorraalmatjuohta

Fárta akkta mij barrgá ávvdáskávlán gallgá gudnev ávdedit fiert almatja ietjárvo ávdást ja barrgat nanos ávvdánime ávdást.

Lieradus gallgá mánájda vaddet máhttelisvuodav ávdedit ietjas máhtov skenimij ja huksov ietjá almatjij birra ja dábdástit ietjá almatjij vijjurijt. Lieradus gallgá vuosedit rabasvuodav ja gudnev juogádasaj ávdást almatjij vuojnoj ja viessomvugij hárráj. Dat gallgá vaddet mánájda máhttelisvuodav umasláhkaáj usjudallat ja juohket ietjase ussolmasajt viessomgatjalvasaj birra.

Sverji sebrudaga lassánam rijkajgasskasatjuohta ruodtjoda iednagav almatjij máhtost viessot ja skenit dajt árvojt ma gávdnuji kultuvralaj máddevuodan. Ávvdáskávvlá lá sosiálataj ja kultuvralaj gávnadimsajje mij gallgá ávdedit mánáj skenimav máddevuoda árvo birra. Diehto umas viessomvijjurij ja kultuvraj birra máhtta ávdedit máhtov skenit ietjá almatjij vijjurijt ja árvojt.

Ávvdáskávlá lieradus gallgá vuorodit mánáj skenimav umas gielaj ja kultuvraj birra ja rijkalatj unneplágoj gielaj ja kultuvraj birra. Lágan (2009:724) rijkalatj unneplágoj ja unneplágogielaj birra tjuotju rijkalatj unneplágo lá juvdára, roma, sáme, sverrjisuobmaladtja ja duornosliegega. Sáme lá állgoälbmuk áj. Giellalágan (2009:600) tjuotju rijkalatj unneplágogiela lá sámágiella, jiddisch, meänkieli, romani chib ja sámegiella.

Bieledisvuohta ja gájkágátjvuohta

Ávvdáskávlá gallgá rahpasin árot umas vuojnoja. Gájk ma birrgi ávvdáskávlán gillgi gábbátjaga vuosedit vuorroárvot skávválága ja dán lierroplána sinne ja tjállgasit hieredit dav mij lá dáj árvot vuásste. Ávvdáskávlá gallgá alodit mánájt luggnit ietjase ussolmasajt ja dahkat vijjurijt dasa. Mánáj vuojno gillgi ájmon váldeduvvut lieradusan ja da gilggi ádtjot máhttelisvuodav dahkat ietjase mielav ja mierredit ietjase vijjurijt mehti. Dan láhkáj máhtta máná ávdedit dárrov ietjas fábmuj ja áj ássen árot ja bájdnet lieradusav.

Máná ávvdáskávlán ie galga akkta bielest bájnedeuvvut ávken duon jala dán vujdnuj. Danen gallgá lieradus árot bieledibme, gájkbielak ja jáhkodibme.

Miella gájkajn ma birrgi ávvdáskávlán, ja daj vuohke árot ja hállát, bájdni mánáj skenimav ja gudnev riektaj ja vállgogisvuodaj ávdást ma lá demokrátalatj sebrudagan. Danen lá gájjka ma birrgi ávvdáskávlán ájdnasa ávvdágávván.

Sämmilágátj lieradus

Lieradus gallgá skávválága mehti árot sämmilágátj gunne rijkan dat ájn sjaddá. Dat gallgá lágedit mánáj umas vijjurijt ja dárbojt ja sjehtaduvvut gájk mánájda ávvdáskávlán. Dat merrkija lieradus ij máhte sjehtaduvvut sämmiláhkáj gájk sajen ja danen ávvdáskávlá resursa ie máhte juogeduvvut sämmiláhkáj.

Lieradus gallgá lierroplánast vuállget ja dasste mav máná lágedi ja áj máhtost ja átsádallamijt majt máná ávvdálin lá skáffum. Dat gallgá agev hástet mánájt ja allodit mánájt ällvet ja lierrat. Ávvdáslávvá gallgá sárre luggnit mánájt ma umas urij dihta dárbahti ienap tjuotjodimev ja irvusmahttemav jala sárre dárjov. Gájk máná gillgi ádtjot lieradusav mij lá sjehtaduvvum vaj ávvdáni návte guhkas gu máhttelis. Máná ma ánegis ájgen jala agev dárbahti ienap dárjov ja irvusmahttemav gillgi dav ádtjot sjehtaduvvum ietjade dárbojst ja vijjurijst.

Ávvdáskávlá gallgá aktijvaladtjat ja deduladtjat ávdedit gájk mánáj riektajt ja máhttelisvuodajt, ihke man sjárrváj gulluji. Ávvdáskávlá adná vásstádasav hieredit sjárrveskuvijt ma gártjedi mánáj ávvdánimev ja máhttelisvuodajt válljit ja lierrat. Gukkte ávvdáskávlá organiserija lieradusav, gukkte mána duostoduvvuji ja maggár ruodtjolvasa ja vuárrdema lá mánájst bájdna sija vuojnojt mij lá kujna ja kárana vuoge. Ávvdáskávlá gallgá danen organiserit lieradusav vaj máná gávdnadi, stuhki ja lerrri akktan, ja pruvvuji ja ávdedi ietjase fámojt ja lágedimijt, sämme máhttelisvuodaj ja sämme vijjurijt, ihke man sjárrváj gulluji.

Ávvdáskávlá barrgo

Állesvuajdno

Lieradus ávvdáskávlán gallgá vuorov biejjat viessomguhka lierramij. Dat gallgá árrat suohtas, jasska ja vallje lierost gájk mánájda. Lieradus gallgá vuállget állesvuohtan mánájst ja mánáj dárbojst, gunne hukksa, ávvdánibme ja lierram sjaddá állesvuohtan. Ávvdáskávlá gallgá akktanbargon hiejmaj ávdedit mánáj ávvdánimev aktijvalatj, sjuggálatj, máhtak ja vásstedájje almatjijda ja sebrudaksebruladtjajda.

Lieradusan lá lieradus. Lieradus merrkija alodit ja hásstet mánájt lierroplána ulme gunnik álgo ja hárre, ja gallgá ávvdánahttet ja lieradit mánájt. Lieradus gallgá vuállget sisanost mij lá plánidum jala mij ietjastis sjaddá danen gu máná ávvdánibme ja lierram sjaddá gájk ájgen. Ávvdáskávlálieradieje gillgi vásstedit pedagógálatj sisano ávdást lieradusan ja danen gu ulmelatj barrgo ávdeda mánáj ávvdánimev ja lierramav. Ávvdáskávlálieradieje idni danen vásstádasav lieradusan mav barrgodáhkke tjarada akktan. Lieradusan birrgi áj iehtjáda, ávvdámárrkan mánnásujttára, vaj máná ávvdáni ja lerri.

Ávvdáskávlá gallgá árrat vässo sosiálatj akktavuoha mij vaddá jasskavuodav ja sidudav ja hálov lierrat. Máná dihki gasskavuodajt ja mejdnigijt ietjase átsádallamijst ja vugijst usjudit. Danen gillgi ávvdáskávlán duasstot gudnev ietjase almatja ávdást ja vuoge ávdást usjudit ja skenit vieráldav. Gájk ma birrgi ávvdáskávlán gillgi vaddet fiert mánnáj vijjurijt ávdedit dárrov iehtjasis ja ietjdábdov. Da gillgi alodit mánáj állvemvuodav, sjuggálatjvuodav ja lágedimev. Mánáj rákkta garrdolatj ja persuvnalatj integritiehta gallgá gudneduvvut. Dat gápptjá ávvdámárrkan biejevátj huksov ja dokumentasjuvnav.

Ávvdáskávlá lieradus gallgá plániduvvut ja tjaraduvvut daggár vugijn vaj ávdeda máná ávvdánimev, hielsov ja murijdimev. Ávvdáskávlá gallgá fállat mánájda buorak biraskav ja buoragit sjehtaduvvum biejev gunne gábbátjaga lieggastibme ja dájmá lá sjehtaduvvum mánáj dárbojda ja árromájjgáj. Birask gallgá giedan árrat gájk mánájda ja alodit sijav tjáhken barrgat ja áhtsát vieráldav ja áj dárjodit mánáj ávvdánimev, lierramav, stáhkámav ja guladallamav.

Ávvdáskávlá birask gallgá fállat gájk mánájda umas dájmájt umas akktavuodajn. Iedna välljimmáhttelisvuoda viddi buorep vijjurijt mánájda vijdedit ietjase vugijt stáhkát ja dájmájt välljit. Lá ájnas gájk ma birrgi ávvdáskávlán viddi mánájda ihke man sjárrváj gulluji vijjurijt vijjdáp vujdnusijda ja ussjolmasajda ietjase máhttelisvuodaj birra. Ávvdáskávlá birask gallgá alodit ja hásstet mánájt vijdedit ietjase fámojt ja lágedimijst ja sjárrvestereotijpa vuojno ie galga gártjedit.

Ávvdáskávlá gallgá akktan barrgat vaddet mánájda máhttelisvuodajt ávvdánit ietjase vijjurijt mehti. Ávvdáskávlá gallgá tjellgit mánájda ja mánáj iejgádijda maggár ulme lieradusan lá. Dát lá ruodtjolvis sijá máhttelisvuodajda bájdnet ja skenit ávvdáskávlá bargov. Lá ájnas gájk ma lá barggodáhkken idni máhtov skenit

ja akktan árrot mánáj ja dahkat dárvolatj akktavuodajt hiejmaj, vaj ávvdáskávvláájge sjaddá buorak manájda.

Stáhkám lá vuorro ávvdánibmáj, lierramij ja murijdibmáj

Mánájda lá stáhkám ietj mij lá ájnas. Stágán udtju máná máhttelisvuodav hárridit, smuñjit ja bargadit vujdnusijt. Dan láhkáj máhtti vuojnojt dahkat ietjajse ja ietjá almatjij birra. Stáhkám aloda smuñjimav ja dábdástimev. Stáhkám máhttá áj hásstet ja aloda mánáj sjvassjkemav, guladallamav, akktanbargov ja tjuallmatjávvdemav ja áj máhtov usjudallat gáváj ja mierkaj bakkto. Danen lá ájnas vaddet mánnáj ájgev, sajev ja ráfev ietj dahkat stáhkámijt, pruvvut ja állvet.

Stáhkám gallgá gaskon árrot lieradusan. Miella gájkajn ma lá barrgodáhken ja birask mij aloda stáhkámij tjárgáda stáhkáma árrvo mánáj ávvdánibmáj, lierramij ja murijdibmáj.

Mánájda gillgi máhttelisvuoda vadedduvvut stáhkámijda mav ietja lá állgám ja áj stáhkámijda majt nágan barrgodáhken állgá. Gájk mánájda gillgi máhttelisvuoda vadedduvvut mañen árrot akktasatj stágájn ietjase vijjurist ja fámost. Gu nágan barrgodáhken tjuvvu jala lájjidista stágáv sjehtolgis vuogen, stágá ullgolin jala gu lá ietj mañen, máhtti faktuvra ma gártjedij stágáv vujdnusij báhtet ja barrgovooge ja biraska ma alodi stágáv ávdeduvvut. Gu lá mañen aktijvaladtjat lá máhttelis dárjodit guladallamav mánáj gaskan ja áj hieredit ja giehtadallat rijdojt.

Guladallam ja dahkam

Giella, lierram ja identitiehtaávvdánibme gulluji tjáhkkáj. Ávvdáskávvlá gallgá danen dieddov biejjat alodit mánáj giellaávvdánimev dárogielan, gu aloda ja ájmon válldá sija állvemvuodav ja lágedimev guladallat umas vugijn. Mánájda gallgá fáladuvvut birask mij irvusmahttá gunne udtju máhttelisvuodajt ávdedit ietjase gielav gu guldali tjavvgaláhkámav ja ságasti láhkámusa ja ietjá tiekstaj birra. Lieradus gallgá vaddet mánájda máhttelisvuodajt usjudit, lierrat ja guladallat umas akktavuodajn ja sárta ájggudijn. Dan tjara biejjá vuorov vaj máná báhtej ájgen skáffuji diedojt mav gájjka sebrudagan dárbahe. Máhtto guladallat, áhtsát árrá diedojt ja akktan barrgat lá dárbulatj sebrudagan gunne lá stuorra diededimgállgá ja akktelatj ietjájdahttem.

Máná ma gulluji rijkalatj unneplágojda, gusa állgoálbmuk sáme gulluji, gillgi áj dárjoduvvut ietjase giellaávvdánimen ietjase rijkalatj unneplágogielan ja aloduvvut ietjase kultuvralatj identitiehta ávvdánimen. Ávvdáskávvlá gallgá dan tjara viehkedit várrjalit ja ávdedit rijkalatj unneplágoj gielajt ja kultuvrajt.

Bieljedis mánájda, mánájda ma gulli nievrebute ja mánájda ma ietjá urij dihta dárbahe tjuvvdegielav gallgá giellaávvdánibme ávdeduvvut dáro tjuvvdegielan.

Mánájda ma idni ietjá iednegielav gu dárogielav gallgá vadedduvvut máhttelisvuoha ávdedit gábbátjak dárogielav ja iednegielav.

Ávvdáskávlá bargon lá juohket ja ávdedit kultuvvraárbev – árvojt, vugijt ja histárjáv, gielav ja diedoijt – buolvast buallváj. Ávvdáskávlá gallgá áj vujdnusij biejjat umas kultuvrajt lieradusan.

Mánájda gallgá vaddeduvvut ájgge, sajje ja ráffe ietjase dahkamij. Da gillgi áj ádtjot máhttelisvuodav átsádit, usjudit ja tjellgit vieráldav. Lieradus gallgá vaddet mánájda máhttelisvuodav állvet, dahkat ja guladallat umas estetalatj vuoge tjara gunnik gávvá, hábme, drámá, sjvassjekem, lávvlo, musijjka ja dánnsom. Dát merrkija máná gillgi ádtjot máhttelisvuodav bidtjit, hámev vaddet ja dahkat gunne idni umas ábbnasijt ja teknijkajt, gábbátjak digitála ja ietjá. Dahkam lá dajna vugijn gábbátjak sisadno ja barrgovuohke ávvdáskávlán ávdedit mánáj ávvdánimev ja lierramav.

Ávvdáskávlá lieradus gallgá vaddet mánájda máhttelisvuodav adnet matematijkav átsádit ja tjellgit ietjase vieráldav ja áj tjávvdet árrgabiejválatj tjuolmajt. Lieradus gallgá áj vaddet mánájda vijjuriijt ávdedit sjehtolgis digitála máhtov gu vaddá mánájda máhttelisvuodav ávdedit skenimav digitaliserima birra árrgabiejven. Mánájda gallgá vaddeduvvut máhttelisvuohta vuorov biejjat kritijkalatj ja vásstedájje mielav digitála teknijkajt, vaj báhtej ájgen máhtti vuájdned máhttelisvuodajt ja skenit várájt ja áj guoradallat diededimev.

Nanos ávvdánibme ja hállso ja murijdibme

Buorremielak jáhkko báhtej ájge birra gallgá bájdnet lieradusav. Lieradus gallgá mánájda vaddet máhttelisvuodav lierrat ekologalatj ja várrogis vuogev biraskij ja natuvvraj ja sebrudahkaj. Mánájda gallgá áj vaddeduvvut máhttelisvuohta ávdedit diedoijt dan birra gukkte almatjij umas välljima máhtti ávdedit nanos ávvdánimev – ekonomalatj ja sosiálatj ja áj birasklatj.

Lieradus gallgá ájmon válldet mánáj állvemvuodav ja áj hásstet ja alodit sija lágedimev ja máhtojt natuvra, sebrudaga ja teknijka birra.

Máná gillgi vijjuriijt ádtjot ávdedit gájkbielak sjvassjekemfámov máhttelisvuoda bakkto mañen árrrot fysalatj dájmájn ja árrrot umas natuvvrabiraskijn. Lieradus gallgá vaddet mánájda máhttelisvuodav állvet sjvassjekemávov ja dan tjara ávdedit ietjase lágedimev fysalatj dájmá birra. Gu fysalatj dájbmá, buorak bábbmo ja helsulatj viessom lá natuvralatj ásse mánáj árrgabiejven lieradus máhtta viehkedit mánájt skenit gukkte dat máhtta hielsov ja murijdimev bájdnet.

Lieradus gallgá vaddet fiert mánnáj máhttelisvuodav átsádit, gatjadit ja ságastallat sájjtemij ja akktavuodaj birra vieráldin ja dajna vugijn hásstet ja alodit sija lágedimev hielso ja murijdimev ja áj nanos ávvdánimev birra.

Hukkso, ávvdánibme ja lierram

Ávvdáskávlá gallgá fállat mánájda jasska huksov ja lá ájnas viehkedit vuorodit mánáj jasskavuodav ja ietjdábdov. Lieradus gallgá vuosedit huksov máná murijdimev ja jasskavuoda birra. Gájk máná gillgi ádtjot dábbdát nággdavuodav ja

ávov gu lävvkija ávdás, viddnija vávvesvuodajt ja gu lä ávvken dáhken. Ávvdáskávvlá gallgá vaddet mánájda máhttelisvuodav ávdedit buorremielak vuojnov ietjase birra almatjin mij lierrá ja dahká. Danen gillgi máná ádtjot máhttelisvuodajt ällvet ja uvduhit, pruvvut ja átsádit ja áj lierrat ja adnet umas diedoijt ja átsádallamijt.

Ávvdáskávvlá gallgá alodit fiert máná ávvdánimev ja lierramav. Lieradus gallgá agev árrot diedalatj vuoro ja pruvvudum átsádallama naldne gábbátjak sisano ja barrgovugij hárráj. Mánájda gillgi vaddeduvvut vijjura lierramij, usjudibmáj ja máhttoávvdánibmáj umas vugij mehti gunnik intellektuála, gielalatj, etijkalatj, praktijkalatj, mielalatj ja estetalatj. Dat ruodtjoda gájjka barrgodáhken lä majen aktijvalatj ságastallamin máná lierrama birra ja dan birra mij lä ájnas máhtto uddni ja báhtej ájgen. Umas mahttovuojno lä natuvralatj vuorro daggár ságastallamin. Máhtto ij lä akktabelak. Máhtto báhtá vujdnusij umas vugijn – gunnik diedo, skenim, máhtto ja dábbdo – ma ruodtjodi ja akktan birrgi mubbe mubbij. Ávvdáskávvlá barrgo gallgá vaddet sajev umas máhttovugijda ja lägit lierramav gunne dá vuoge balanseriji ja sjiddi akktan. Gu barrgá ábbnasij mehti mánáj lierram máhttá máddebielak ja tjáhken sjaddat.

Lieradus gallgá ájmon válldet mánáj ietjase átsádallamijt, dárboijt ja mav da lágedi. Vala máná gillgi áj vil hásteduvvut lierroplánast gu aloduvvuji árrá ällvemijda ja máhtojda. Ávvdáskávvlá gallgá vaddet akktelatjvuodav ja progresjuvnav mánáj ávvdánimen ja lierramin ja áj vuorov biejjat báhtej lieradusaj.

Ávvdáskávvlá gallgá alodit mánáj sjuggálatjvuodav, ällvemvuodav ja ietjdábdov. Máná gillgi ádtjot máhttelisvuodav uvduhit ja ávdedit ietjase máhtov átsádit, guladallat ja usjudit. Lieradus gallgá alodit mánájt ällget ja vásstedit ja áj vaddet máhttelisvuodav barrgat gábbátjak ietj ja akktan iehtjádij. Lieradus gallgá alodit ja hásstet mánájt pruvvut ietjase ja iehtjádij ussolmasajt, tjávvdet tjuolmajt ja tjaradit ussolmasajt bargon.

Mánnádáhkke ja akktanbarrgo mánáj gaskan lä ájnas ja aktijvalatj ásse mánáj ávvdánimen ja lierramin ávvdáskávvlán. Lieradusa vuoron lä ahte máná lerrí tjáhken ja mubbe mubbest ja áj akktanbargon állessjiddugij ja mánáj gaskan. Gájjka ma lä barrgodáhken gillgi danen vuájdnet gájk mánáj máhttelisvuodajt akktanbirrguj sárta mánáj gaskan, mánnádáhkken ja állessjiddugij.

Máná lerrí stáhkáma tjara, sosiálatatj akktanbargo tjara, átsádallama ja dahkama tjara ja áj gu gehttji, ságasti ja usjudi. Mánáj lierram máhttá máddebielak ja akktelatj sjaddat jus lä umas barrgovuoge ja birask hásstá ja aloda ja áj guhttju stáhkámij ja dájmajda. Lieradus gallgá sajev vaddet mánáj ietjase álgoida, smuñnimij ja sjuggálatjvuotaj. Máná gillgi máhttet mállsot dájmajt bieje ulluj, ullgon ja sinne ja umas biraskijn.

Fiert ávvdáskávlá ávvdánibme

Lieradus ávvdáskávlán gallgá ávvdánit vaj svárruja rijkalatj ulmijda. Ájjvealmatj adná vásstádasav vaj návtt sjaddá. Rektuvra lájjdim ja ávvdáskávlálieradejjij vásstádis tjaradit lieradusav lierroplána ulmij mehti ja barrgodáhke barrgo ávdedit mánáj ávvdánimev ja lierramav lá ruodtjolvasa vaj lieradus gallgá ávvdánit ja anedit alla kvalítiehtav. Daggár ávvdánibme ruodtjoda rektuvvra ja gájjka ma lá barrgodáhken systemáhtaladtjat ja akkteladtjat dokumenteriji, tjuvvu, guoradilli ja analyseriji lieradusa tjuvvusijt.

2. Ulme ja njuolgadusa

Ulme bejji lieradusa hárev ávvdáskávlán ja danen áj vuordeduvvum kvalítiehtaávvdánimev lieradusan ja áj gukkte dat dárjoda fiert máná ávvdánimev ja lierramav.

Njuolgadusa bejji ávvdáskávlálieradejjij vásstádasav vaj lieradus tjaraduvvuja lierroplána ulmij mehti. Njuolgadusa bejji áj bargov fiert akktaj barrgodáhken, gunne ávvdáskávlálieradieje, mánnásujjtára ja ietjá barrgeja máhtti árrót, ahte fállat fiert mánnáj jasska huksov ja áj ávdedit gájk mánáj ávvdánimev ja lierramav.

Gájk ma birrgi ávvdáskávlán gillgi tjuovvot nárbmájt ja árvojt majt ávvdáskávlá lierroplána biejjá ja dárjodit tjaradit ávvdáskávlá bargov.

2.1 Nárbmá ja árvo

Ávvdáskávlá gallgá aktijvaladtjat ja deduladtjat bájdnet ja alodit mánájt vaj ájge mehti idni mija sebrudaga akktasatj árvojt ja bájjat vujdnusij báhtet praktijkalatj árrgabiejválatj dagojn umas akktavuodajn.

Ulme

Ávvdáskávlá gallgá vaddet fiert mánnáj vijjurijt ávdedit

- rabasvuodav, gudnev, solidarítiehtav ja vásstádisválldemav,
- fámov lágedit ja skenit ietjá almatij vijjurijt ja áj sihtat viehkedit iehtjádijt,
- fámov állvet, usjudallat ja bielev válldet etijkalatj tjuolmajn ja viessomgatjalvasajn árrgabiejven,
- gudnev ja skenimav gájk almatijj sámmi árvo birra ja almatijj riektaj birra, ja
- sjaddaj vásstádasav ja lágedimev nanos ávvdánime birra ja aktijvaladtjat sebrudaga maþen árrót.

Njuolgadusa

Ávvdåskåvvlåieradieje gillgi ávdåstvástedit vaj

- máná udtju ietjase dárbojt gudneduvvum ja dievdeduvvum ja udtju ietjase árvov dábbdát,
- adnet demokrátalatj bargovuogev gunne máná lä maŋen aktijvaladtjat,
- aktijvaladtjat adnet sämmiárvovuoŋnov vaj gájk máná udtju sämmilágátj máhttelisvuodajt vijdedum vuojnoŋda ja välljimijda ihke man sjárrváj gulluji, ja
- ávdedit nárbmájt ja mielajt bargo hárráj ja tjáhkenárromav mánnádáhken.

Barrgodáhkke gallgá

- gudnev almatjij vuosedit ja barrgat vaj sjaddá demokrátalatj birask, gunne máná udtju máhttelisvuodav dábbdát akktavuodav ja ávdedit vásstádasav ja solidaritiehtav,
- tjáhken barrgat aktijvalatj dagoj hieredit tjuoldeduvvumav ja illastimev,
- aktijvaladtjat ja dedulatjat barrgat sämmiárvo ávdást,
- alodit mánáj tjáhken árrot ja viehkedit ja dárjodit sijav rijdojt giehtadallat, bájjtoskenimav tjávvdet, ráredit ja guddnedit mubbe mubbijt.
- vuájdnet ja guoradallat etjkalatj tjuolmajt ja viessomgatjalvasajt árrgabiejven,
- vuosedit mánájda almatja máhtti umas árvojt adnet ma läjjdiji sija vuojnojt ja dagojt ja áj vuorodit vuorroárvojt, ja
- tjáhken barrgat sujtoadnejij, ja áj ságastallat njuolgadásajt ja mielajt ávvdåskåvlån sujtoadnejij, ávdedit máná ávvdånimev vásstádájje almatjij ja sebrudaksebrulatjaj.

2.2 Hukkso, ávvdånibme ja lierram

Ávvdåskåvlå lieradus gallgá viehkedit mánáv ávdedit skenimav ietjas birra ja ietjas vierálda birra. Áhtsám, állvemvuohta ja hállo stáhkát ja lierrat gallgá árrot lieradusa vuoron. Dat gallgá vuosedit ahte hukksa, ávvdånibme ja lierram dihki akktavuodav. Ávvdåskåvlå lieradus gallgá lierroplánast vuállget ja áj mánáj dárbojt, átsádallamijst ja dasste mav lágedi. Mánáj ussjolmasa gillgi ájmon váldeduvvut vaj dihki máddevuodav lierramin.

Ulme

Ávvdåskåvvlå gallgá vaddet fiert mánnáj vijjurijt ávdedit

- ietjas identitiehtav ja jasskavuodav dábbdát dajna ja áj dedulatjvuodav riehta birra ietjas garrdolatj ja persuvnalatj integritiehtaj,
- ietjrårakvuodav ja ietjdårvov ietjas fábmuj,

- ällvemvuodav, sjuoggálatjvuodav ja hálov stáhkát ja lierrat,
- fámov barrgat ikktuk ja tjánken, akktan barrgat, rijdojt giehtadallat ja riektajt ja vällgogisvuodajt skenit ja áj vásstádasav välldet akktasatj njuolgadusaj ávdást,
- fámov gulldalit ja usjudallat iehtjádij vuojnoj birra ja áj usjudallat ja vuosedit ietjas vuojnojt,
- smuññimav ja usjudimfámov,
- sjvassjkemav, mássjkelfámov ja garrdodábdov ja áj skenimav man ájnas lä ietjas hielsov ja murijdimev hukksat,
- fámov adnet ja skenit bágojt, vuájdnet akktavuodajt ja ällvet árrá vugijt ietjas vieráldav skenit,
- fámov dahkat ja áj fámov vuosedit ja guladallat vujdnusijt, ussolmasajt ja átsádallamijt umas vuosedimvugijn gunnik gávva, hábme, drámá, lásjmudallam, lávvlom, musijjka ja dánnsom,
- lágedimev giehtoj, gávaj ja tjállaga ávdást umas mediajn, gábbátjak digitála ja ietjá, ja áj ietjas fámov adnet, dullkut, gatjadit ja ságastallat daj birra,
- máddebielak hállámgielav ja báhkoájtev ja áj fámov bágoj stáhkát, gáhttot, vuosedit ussolmasajt, gatjadit, ságastallat ja guladallat iehtjádij umas akktavuodajn ja umas ulmij,
- lágedimev tjállemgiela ávdást ja áj skenimav mierkaj birra ja gukkte da aneduvvuji gu ságajt diededa,
- ietjas kultuvralatj identitiehtav ja áj máhtov ja tuhtjimav umas kultuvraj birra ja skenimav árvo birra árrot sebrudagan gunne lä máddevuolta ja tuhtjimav lahka kultuvvraviessoma birra,
- gábbátjak dárogielav ja ietjas rijkalatj unneplágo gielav, jus mánná gulluja rijkalatj unnepluhkuj.
- gábbátjak dárogielav ja ietjas áddnegielav, jus mánná adná ietjá áddnegielav gu dárogiella,
- dáro tjuvvdegielav, jus mánná gullá nievrebute, lä bieljedibme jala ietjá urij dihta dárba tjuvvdegielav,
- fámov adnet matematijkav guoradallat, usjudallat ja pruvvut umas tjuvvdusijt ietjas jala iehtjádij tjuolmajda,
- skenimav saje, ájge ja háme, ja vuorrietjvuodaj birra lågojn, skuvijn, urdnigijn, tálajn, mehttimijn ja virrdumijn, ja áj hulbmit matematijkaladtjat dan birra,
- fámov sirrdet, vuosedit, guoradallat ja adnet matematijkalatj bágojt ja akktavuodav bágoj gaskan,
- skenimav akktavuodaj birra natuvran ja umas birrajáhtemij birra ja áj dan birra gukkte almatja, natuvra ja sebrudak bájdni mubbe mubbijt,

- skenimav dan birra gukkte almatjij umas välljima mähtti viehkedit nanos ávvdánimev,
- skenimav natuvvradiehtaga birra, máhtoj birra sjaddojst ja juhtusijst ja áj álkes kemijalatj prosiessaj ja fysijkalatj fenomiena birra,
- fámov áhtsát, tjellgit umas vuosedimvugij bakkto, gatjadit ja ságastallat natuvvradiehtaga ja teknijka birra,
- fámov állvet ja áhtsát teknijkav árrgabiejven, ja
- fámov bidtjit, dahkat ja konstruerit umas teknijkaj, ábbnasij ja riejdoj vâhkken.

Njuolgadusa

Ávvdâskâvvlâieradieje gillgi ávdâstvásstedit vaj fiert mánná

- tuhttija lâ suohtas ja ávvkâj árrâsijt lierrat,
- udtju árrâ hâsstalasajt ma alodi hálov skâffut árrâ átsâdallamijt ja máhtojt,
- udtju máhttelisvuodajt ávvdânit, stâhkât ja lierrat ja dan gaskan aloduvvut adnet álles ietjas fámov,
- fâladuvvuja buorak hukksu gâbbátjak dâjmâj ja lieggastimijn,
- hásteduvvuja ja aloduvvuja ietjas sjvassjkemin ja sosiálatj, emosjonála ja kognitijva ávvdânimen,
- udtju buorak máhttelisvuodajt bidtjit dârvolatj akktavuodajt ja dâbbdât jasskavuodav dâhken,
- hásteduvvuja ja aloduvvuja ietjas ávvdânimen gielan ja guladallamin ja áj matematijkan, natuvvradiehtagin ja teknijkan, ja
- udtju adnet digitála riejdojt daggár vuogen mij aloda ávvdânimen ja lierramav.

Barrgodâhkke gallgá

- barrgat buorak ja rabas biraska ávdâst hukksuj, stâhkâmij, sjvassjkemij, ávvdânimâj ja lierramij,
- alodit ja hâsstet mánâjt vijdedit ietjase fâmojt ja lágedimijt daggár vuogen mij vuallgá bajjel sjârvestereotijpa välljimijt,
- ájmon válldet mánâj máhtojt, áhtsâmhálov, sidudav ja hálov stâhkât ja lierrat ja áj ninnit mánâ dârvov ietjas fâbmuj.
- vuâjdnet ja áj lâjdit ja alodit gâjk mánâjt ja vaddet sârra dârvov mánâjda ma umas urij dihta dârbahi dav ietjase ávvdânimen.
- hâsstet mánâj állvemvuodav ja skenimav giela ja guladallama birra ja áj matematijka, natuvvradiehtaga ja teknijka birra,

- máhttelisvuodajt dahkat mánájda ávdedit ietjase fámov guladallat, dokumenterit ja diededit vujdnusijt, átsádallamijt ja ussjolmasajt umas vuosedimvugijn vâhkken, gâbbátjak digitála riejdoid ja digitála riejdodak.
- máhttelisvuodajt dahkat mánájda vaj skeniji gukkte sija ietjase dago máhtti biraskav bájdnet ja nanos ávvdánimev viehkedit, ja
- máhttelisvuodajt dahkat mánájda dábbdât ietjase lahkabiraskav ja sebrudakfunksuvnajt ma lâ ájdnasa biejevâlatj viessomij ja áj maŋen árrôt lahka sebrudakviessomin.

2.3 Mánáj ásálatjvuohta ja bájdnem

Ávvdâskâvlâ lieradus gallgá vuorov biejjat vaj máná skeniji mij demokratija lâ. Mánáj sosiálatj ávvdánibme ruodtjoda ahte máná fámo mehti udtju vásstedit ietjase dagoj ja ávvdâskâvlâ biraska ávdâst. Máná idni riektav ásálatjvuohtaj ja bájdnemij. Dárbo ja lágedime mav máná ietj umaslâhkâj vuosedi gillgi vuoron árrôt gukkte birask sjehtaduvvuja ja gukkte lieradus plâniduvvuja.

Ulme

Ávvdâskâvlâ gallgá vaddet fiert mánáj vijjurijt ávdedit

- lágedimev ja fámov vuosedit ussjolmasajt ja vuojnojt vaj máhtti ietjase vijjurav bájdnet,
- fámov vásstedit ietjase dagoj ja ávvdâskâvlâ biraska ávdâst, ja
- skenimav demokrâhtalatj prinsijpaj birra ja fámov akktan barrgat ja mierredit daj mehti.

Njuolgadusa

Ávvdâskâvlâlieradieje gillgi ávdâstvásstedit vaj fiert máná

- udtju njuallga bájdnet barrgovugijt ja sisanov.

Barrgodâhkke gallgá

- ávdedit mánáj fámov ássen árrôt ja bájdnet ietjase lieradusav,
- guddnedit fiert mánáj riektav hállât ietjase vuojnojt umas vuosedimvugij mehti ja áj ninnit vaj mánáj vuojno ájmon váldeduvvuji ja vujdnusi buhti lieradusan,
- ávdedit mánáj fámov vásstedit ietjase ávdâst ja tjàhkenâroma ávdâst mánádâhken,
- ninnit vaj gâjk máná udtju sâmmi bájdnemav ja sajev lieradusan ihke man sjârrvâj gulluji, ja
- gárvedit mánájt ásálatjvuohtaj ja ávdâstvásstâdasaj ja dajda riektajda ja vâllgogisvuodajda ma lâ demokrâhtalatj sebrudagan.

2.4 Ávvdáskávvlá ja hájbma

Ávvdáskávvlá gallgá akktan barrgat hiejmaj lahka ja dárvolatj vuoge mehti vaj dahká buoremus máhttelis vijjurijt vaj máná gillgi máhttet ávvdánit valljet ja máddebielagit.

Njuolgadusa

Ávvdáskávvlálieradieje gillgi ávdástvásstedit vaj

- ávvdánimságastallama sisadno, hábme ja tjaradibme tjuvvu rijkalatj ulmijt, ja
- sujtoadneja idni máhttelisvuodajt ássen árrót lieradusa giehtjadimen.

Barrgodáhkke gallgá

- vástedit dan ávdást vaj ávdeda dárvolatj akktavuodav ávvdáskávvlá ja hiejmaj gaskan,
- tjielgas árrót lieradusa ulmij ja sisano hárráj vaj dahká vijjurijt mánáj ja sujtoadnejjij máhttelisvuodajda bájdnet,
- akktelatjtat ságastallat mánáj sujtoadnejjij mánáj murijdime, ávvdánime ja lierrama birra ja áj tjaradit ávvdánimságastallamijt, ja
- diehtet mánáj persuvnalatj vijjurij birra gudnijm mánáj integritiehta ávdást.

2.5 Mállsom ja tjáhkebarrgo

Ávvdáskávvlá gallgá tjáhken barrgat dárvolatj vuoge mehti ávvdáskávvláklássaj, skávláj ja asstohiejmajm dárjodit mánáj ávvdánimev ja lierramav guhkaájjgásatj perspektijvan. Mállsomij ávvdálin gillgi duohtaduvvum skávláháme ja asstohájbmaj lunudit máhttoj, átsádallamijt ja diedojt lieradusa sisano birra vaj dahká akktavuodav, akktelatjvuodav ja progresjuvnav mánáj ávvdánimien ja lierramin. Gallgá áj gävndut tjáhkebarrgoháme ma gillgi gárvedit mánájt ja daj sujtoadnejjijt mállsomij ávvdálin ávvdáskávvlást ávvdáskávvláklássaj, skávláj ja asstohájbmaj.

Njuolgadusa

Ávvdáskávvlálieradieje gillgi ávdástvásstedit vaj

- tjáhkebargon ávvdáskávvlálieradejjij ja lieradejjij ávvdáskávvláklássan, skávlán ja asstohiejman, lunudit máhttoj ja átsádallamijt ja áj diedov sisano birra lieradusan vaj akktavuodav, akktelatjvuodav ja progresjuvnav dahkat mánáj ávvdánimen ja lierramin, ja
- mállsomijn sárraláhkáj vuájdnet mánájt ma dárbahti sárri dárjov ietjase ávvdánimen.

Barrgodáhke gallgá

- tjáhkebargon ávvdáskávlálieradejjij ja lieradejjij ávvdáskávláklásson, skávlán ja ástohiejman gárvedit mánájt ja daj sujjoadnejjit mállsomij ávvdálin.

2.6 Tjuovvom, guoradallam ja ávvdánibme

Gájk ma lá barrgááhken gillgi ietjase rállájt tjaradit lieradusav rijkalaj ulmij mehti ja átsádit maggár dagojt dárbahevvuji buoredit lieradusav ja dan tjara lasedit ulbmedávvemav.

Vaj dárjodit ja hásstet mánájt lierramin dárbahevvuja máhtto fiert mánájt átsádallamij, máhtoj ja ásalatjvuoda birra ja áj bájdneima ja lágedime birra umas ulbmebájkij sinne. Máhtto áj dárbahevvuja gukkte máná áhtsám, gatjalvasa, átsádallama ja lágedibme ájmon váldeduvvuji dájman, gukkte sija máhtto ietjáduvvuja ja áj gásse da tuhttjiji dájbmá lá miela mehti, suohtas ja ávkváj.

Ájggut guoradallamijn lá ádtjot máhtov gukkte ávvdáskávlá kvalitehta, dat hállá dájman organisasjuvna, sisadno ja tjaradibme máhtta ávvdánit vaj fiert mánájt vadeduvvuja buoremus máhttelis vijjurijt ávvdánibmáj ja lierramij. Guoradallam gallgá ávdedit buorep barrgoprosiessajt, máhttet mierostit jus barrgo lá ulmij mehti ja átsádit maggár dagojt dárbahevvuji buoredit mánájt vijjurijt stáhkát, lierrat, ávvdánit, jasskavuodav dábbdát ja suahttasav adnet ávvdáskávlán. Analyjsa ma buhti guoradallama tjuvvusist vuosedi ájnas ávdedimbájkijt. Gájk guoradallamvuoge gillgi mannat tjállga mánnáperspektijvast. Máná ja iejgáda gillgi manen árrot guoradallamin ja sija giela gillgi gullut.

Njuolgadusa

Ávvdáskávlálieradieje gillgi ávdástvásstedit vaj

- fiert mánájt ávvdánibme ja lierrama akkteladtjat ja systemáhtaladtjat tjuovoduvvuja, dokumenteriduvvuja ja analyseriduvvuja vaj gallgá máhttelis árrot guoradallat gukkte ávvdáskávlá vaddá mánájdá máhttelisvuodajt ávvdánit ja lierrat lierroplána ulmij mehti,
- dokumentasjuvna, tjuovvom, guoradallam ja analyjsa sjiehtadi gukkte lierroplána ulme akktáni ja dihki állesvuodav lieradusan,
- snivva giehtjadit ahte guoradallamvuoge ma aneduvvuji buhti vuorroárvojt ja ájggudijst ma lá lierroplánan,
- tjuvvusa tjuovvomijst ja guoradallamijst systemáhtaladtjat ja akkteladtjat analyseriduvvuji ájggudijn ávdedit ávvdáskávlá kvalitehtav ja dan tjara mánájt máhttelisvuodajt hukksuj ja áj vijjurijt ávvdánibmáj ja lierramij, ja
- analyjsa aneduvvuja dagojt dahkat buoredit lieradusav.

Barrgodáhke gallgá

- akkteladtjat ja systemáhtaladtjat tjuovvot, dokumenterit ja analyserit fiert máná ávvdánimev ja lierramav máhttelis dahkat tjuovvot mánáj ietjájduvvum máhtov ja áj guoradallat gukkte ávvdáskávvlá vaddá mánájda máhttelisvuodajt ávvdánit ja lierrat lierroplána ulmij mehti,
- tjuovvot ja guoradallat gukkte máná idni máhttelisvuodajt bájdnet lieradusav ja áj gukkte lieradus ájmon válldá mánáj dárbojt, lágedimijt ja vuojnojt,
- tjuovvot ja guoradallat sujtoadnejjij máhttelisvuodajt bájdnet, ja
- analyserit tjuovvusijit tjuovvomijst ja guoradallamijst ájggudin ávdedit ávvdáskávvlá kvalítiehtav ja dan tjara mánáj máhttelisvuodajt hukksuj ja áj vijjurijt ávvdánibmáj ja lierramij.

2.7 Ávvdáskávvlálieradejjij ávdástvásstádis lieradusan

Ávvdáskávvlá lieradus gallgá árrót ávvdáskávvlálieradejjij lájddimin ja ájggut lá máná gillgi ávvdánit ja lierrat gu vadtjá ja ávdeda máhtojt ja árvojt. Ávvdáskávvlálieradieje gillgi lájddit ulbmestivridum prosiessajt ja lieradusan ávdástvástedit vaj

- hukksu, ávvdánibme ja lierram dihki állesvuohtan,
- plänim ja tjaradibme manná lierroplánast ja máhtost ja átsádallamijst ma máná idni ávvdálin,
- ietjastis sjaddadum dájmmá ja lágedibme, árrgabiejválatj dájmmá ja njuolgasusa ávvdáskávvlán sjiddi ássen lieradusan, ja
- ávdedit pedagógálatj sisanov ja biraskijt ma alodi ávvdánibmáj ja lierramij ja ma hástti ja alodi mánáj lágedimev ja állvemvuodav ja áj anedi sija mielav.

2.8 Rektuvra ávdástvásstádis

Pedagógálatj lájddidájjen ja ájgven ávvdáskávvlálierradejjij, mánnásujjtárij ja ietjá barrgejjij bajjel ávvdáskávvlán rektuvra adná gájjkásatj ávdástvásstádasav vaj álles lieradus manná rijkalatj ulmij gugu. Rektuvra adná vásstádasav ávvdáskávvlá kvalítiehta ávdást ja adná danen, vaddedum vijjurij sinne, sárri ávdástvásstádasav

- plänit, tjuovvot, guoradallat ja ávdedit lieradusav systemáhtaladtjat ja akkteladtjat ja danen barrgat laseduvvum ulbmedávvdema ávdást,
- tjaradit systemáhtalatj kvalítiehtabargov gunne ávvdáskávvlálieradieje, mánnásujjtára ja ietjá barrgeja lá mañen ja áj ninnit ahte mánáj sujtoadnejjijda vaddeduvvuja máhttelisvuohta mañen árrót kvalítiehtabargon,
- adnet bargov sámmiárrvovuodajn systemáhtalatj kvalítiehtabargon,
- ávvdáskávvlá barrgo aktijvalatj dagoj tjuoldeduvvuma ja illastime vuásste tjaraduvvuja ja dokumenteriduvvuja akkteladtjat,

- ávvdáskávlálieradieje udtju máhttelisvuodajt vásstedit lieradusa ávdást,
- fiert máná akktan sujtoadnejj udtju buorak áhppánamev ávvdáskávlán,
- ávvdáskávlá barrgovuoge ávvdáni vaj ávdedi mánáj bájdnevav,
- buorak ja rabas biraska sjehtaduvvuja, gunne lä gábbátjak digitála ja ietjá lierramriejdo,
- lierodus sjehtaduvvuja vaj máná ma dárbahti sárri dárjov ietjase ávvdánimen udtju dárjov ja hástalasajt majt dárbahti,
- sjehtadit lierodusav ja sjehtadit resurrsajuohkemav vaj gájk máná udtju dárjov ja hástalasajt majt dárbahti ávvdánibmáj ja lierramij,
- tjáhkebarrgovuoge ávvdáni ávvdáskávláklássajn, skávláj ja asstohiejmajn dárjodit mánáj ávvdánimev ja lierramav,
- tjáhkebarrgo sjaddá ávvdáskávláklássajn, skávláj ja asstohiejmajn dahkat máhttelisvuodajt akktasajt vujdnuj ja dárvolatj tjáhkebirrguj,
- ávdedit vugijt tjáhkebirrguj ávvdáskávlá ja sujtoadnejj gaskan ja diededit sijav ávvdáskávlá ulmij ja barrgovugij birra, ja
- ávvdáskávlálieradieje, mánnásujjtára ja ietjá barrgejj udtju máhttoávdedimev mij ruodtjoduvvuja vaj gillgi máhttet virgáladtjat dahkat ietjase bargov ja akkteladtjat udtju máhttelisvuodajt juohket ietjase máhttojt ja lierrat mubbe mubbest ávdedit lierodusav.

Ávvdåskåvlå lierroplána sisadná guákkte biehe ja mierreduvvuja rærridusast. Vuostas bæhkke læ *Ávvdåskåvlå vuorroárvo ja barrgo* ja mubbe bæhkke læ *Ulme ja njuolgadusa*. Verrtija lierroplána guákkte biehe akktan læhkåt vaj skenit lieradusa bargov.

Skolverket

www.skolverket.se